

Ks. dr hab. Lucjan Świto, prof. UWM
Katedra Filozofii i Prawa Kanonicznego
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra Krzysztofa Rogali pt. „Obowiązki i prawa duchownych w ustawodawstwie biskupów włocławskich po Soborze Watykańskim II”, napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Janusza Gręźlikowskiego, prof. UKSW

W odpowiedzi na pismo ks. prof. dra hab. Henryka Stawniaka, Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 25 września 2019 r., które powiadamia o uchwale Rady Wydziału z dnia 24 września 2019 r. powołującej mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej ks. mgra Krzysztofa Rogali, przesyłam wymaganą przepisami prawa opinię dotyczącą rozprawy kandydata do stopnia naukowego doktora prawa kanonicznego.

Temat, przedmiot i problem badawczy

Jednym z wielkich bogactw Kościoła katolickiego jest jego jedność wyrażająca się w różnorodności. Dobrze tę myśl oddaje Konstytucja *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II, gdzie czytamy, iż do istoty Kościoła powszechnego należy to, że istnieje on w Kościołach partykularnych i z nich się składa jako jedyny (zob. n. 23). Podobną myśl formułuje *Katechizm Kościoła Katolickiego* stwierdzając, iż „Od początku ten jeden Kościół ukazuje się jednak w wielkiej *różnorodności*, która pochodzi zarówno z różnaitości darów Bożych, jak i wielości otrzymujących je osób. W jedności Ludu Bożego gromadzi się różnorodność narodów i kultur. Wśród członków Kościoła istnieje różnorodność darów, zadań, sytuacji i sposobów życia: *We wspólnocie kościelnej prawomocnie istnieją partykularne Kościoły, korzystające z własnej tradycji*. Wielkie bogactwo tej różnorodności nie sprzeciwia się

jedności Kościoła” (n. 814). Nie sposób więc mówić o Kościele powszechnym, czyli Chrystusowym, bez odniesienia się do Kościołów partykularnych i sięgnięcia do ich różnorodności. Dlatego każda próba poznania Kościołów partykularnych, w których wyraża się jeden jedyny Kościół powszechny, jest niewątpliwie wyzwaniem godnym opracowań naukowych.

Jednym z przejawów różnorodności Kościoła partykularnego jest własne prawo, które na poziomie diecezji kształtują – zgodnie z zasadą jedności z prawem powszechnym ogólnym – przede wszystkim biskupi diecezjalni. Dokonują tego w sposób uroczysty na synodzie diecezjalnym lub w sposób zwyczajny, kiedy wydają dekrety ogólne ustawodawcze i wykonawcze. To działanie własne biskupów diecezjalnych wyraża zasadę pomocniczości i zdrowej autonomii władzy w tym, co nie jest konieczne do jedności dyscypliny Kościoła powszechnego, a co lepiej będzie zaradzało porządkowi i specyfice Kościoła partykularnego. Zrozumiałym więc jest, że proces poznawczy jakiegoś Kościoła partykularnego, musi dotyczyć również jego prawa własnego.

W tę potrzebę i proces poznawania Kościoła partykularnego w jego wymiarze prawnym, wpisuje się recenzowana rozprawa doktorska pt. „Obowiązki i prawa duchownych w ustawodawstwie biskupów wrocławskich po Soborze Watykańskim II”. Autor swoją uwagę naukową skierował na Kościół wrocławski, uzasadniając wybór tym, że diecezja wrocławska należy do jednych najstarszych w Polsce oraz posiada bogatą historię i tradycję prawną, w którą wpisują się między innymi dwa synody diecezjalne przeprowadzone po Soborze Watykańskim II. Zaznaczył także, że pochodząc z tej diecezji, jest silnie związany z jej prawem partykularnym poprzez znajomość specyfiki i tradycji Kościoła wrocławskiego.

Określając przedmiot badań Autor wskazał, iż jest nim posoborowe prawo partykularne diecezji wrocławskiej, które zawęził do posługujących tam duchownych. Tak określony przedmiot badań pozwolił Autorowi na sformułowanie problemu badawczego, którym jest analiza działalności ustawodawczej (synodalnej i pozasynodalnej) pięciu biskupów diecezjalnych, którzy zarządzili diecezją wrocławską od zakończenia Soboru Watykańskiego II do czasów obecnych (to jest biskupów: Antoniego Pawłowskiego, Jana Zaręby, Józefa Muszyńskiego, Bronisława Dembowskiego, Wiesława Meringa). Autor postanowił zbadać, na ile analizowane ustawodawstwo biskupów wrocławskich jest aktualne i czy wystarczająco reguluje posługę duchowieństwa wrocławskiego. Od strony formalnej cel naukowy został określony jasno i czytelnie.

Źródła i literatura

Swoje badania Autor oparł na dość bogatym i wystarczającym materiale źródłowym z zakresu powszechnego i partykularnego prawa kościelnego. Oprócz podstawowych źródeł kościelnego prawa powszechnego, na które składają się między innymi kodeksy prawa kanonicznego z 1917 r. i z 1983 r., dokumenty Soboru Watykańskiego II, inne dokumenty papieży i dykasterii Kurii Rzymskiej, Autor sięgnął przede wszystkim do prawa partykularnego diecezji wrocławskiej, to jest statutów dwóch posoborowych synodów wrocławskich oraz ustawodawstwa pozasynodalnego pięciu biskupów, którzy rządzą diecezją wrocławską po Soborze Watykańskim II, a także do dokumentów Konferencji Episkopatu Polski. Wystarczająca jest również przeprowadzona i wykorzystana kwerenda bibliograficzna, obejmująca opracowania i komentarze do analizowanych źródeł.

Dokonany w wykazie podział bibliograficzny również nie budzi zastrzeżeń. Autor wyodrębnił w nim dwie części: źródła, które uporządkował chronologicznie, oraz literaturę przedmiotu, którą uporządkował alfabetycznie. Wśród źródeł wyróżnił dokumenty Soboru Watykańskiego II, dokumenty papieskie, dokumenty Kurii Rzymskiej, dokumenty Episkopatu Polski, dokumenty synodów wrocławskich, dokumenty pięciu wymienionych wyżej biskupów wrocławskich, dokumenty Kurii Diecezjalnej Wrocławskiej, inne źródła, na które składają się komunikaty, informacje i homilie biskupie, a także państwowe ustawy i rozporządzenia odnoszące się do Kościoła katolickiego w Polsce. Pozycje uwzględnione w bibliografii mają swoje odzwierciedlenie w treści pracy i przypisach.

Metoda

W swoich badaniach Autor posłużył się przede wszystkim metodą historyczno-prawną, dogmatyczno-prawną i porównawczą. Przy ich użyciu Autor ukazał ewolucję w procesie kształtowania się prawa partykularnego w diecezji wrocławskiej, dokonał analizy obowiązującego prawa, a także dokonał porównania zmieniającego się i ewoluującego prawa. Użyte metody wydają się słuszne i zasadne.

Struktura i treść pracy

Rozprawa doktorska ma postać maszynopisu zatytułowanego „Obowiązki i prawa duchownych w ustawodawstwie biskupów wrocławskich po Soborze Watykańskim II”, liczy

278 stron i składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia i bibliografii.

Wstęp jest merytorycznie poprawny, bo zawiera w zasadzie wszystkie konieczne przy tego rodzaju pracach elementy. Autor wprowadził czytelnika w problematykę będącą przedmiotem refleksji naukowej, określił jej cel, stawiając pytania szczegółowe, zarysował strukturę pracy oraz zastosowane metody badawcze.

Pierwszy rozdział zatytułowany „Diecezja wrocławska po Soborze Watykańskim II” jest wprowadzeniem w tematykę badań oraz prezentacją specyfiki Kościoła wrocławskiego w ujęciu historycznym. Autor poprzez opis struktury i organizacji diecezji wrocławskiej, przemian terytorialno-administracyjnych, jakie w niej się dokonały, uwarunkowań religijno-duszpasterskich jej mieszkańców, a także prezentację sylwetek pięciu posoborowych biskupów diecezjalnych wrocławskich, zbudował konieczną platformę i punkt wyjścia do analizy posoborowego ustawodawstwa partykularnego w Kościele wrocławskim. Uzyskana wiedza pozwoliła na wieloaspektowe spojrzenie na działalność ustawodawczą biskupów wrocławskich w odniesieniu do swoich duchownych, wskazując przede wszystkim racje i motywy podejmowanych działań legislacyjnych: synodalnych i pozasynodalnych.

Dokonana w tym rozdziale wprowadzającym kwerenda dokumentów archiwalnych prezentująca specyfikę Kościoła wrocławskiego, pozwoliła Autorowi przystąpić do zasadniczej części pracy, to jest analizy posoborowego ustawodawstwa partykularnego diecezji wrocławskiej w odniesieniu do posługujących w niej duchownych. Tę analizę w porządku chronologicznym Autor przeprowadził w trzech rozdziałach, które odpowiadają trzem głównym obszarom pasterskiej władzy biskupa, w której uczestniczą duchowni, to jest misji nauczania, uświęcenia i rządzenia. Przyjęte kryterium podziału na trzy obszary posługi pasterskiej, którą duchowni sprawują w imieniu i łączności ze swoim biskupem, jest trafne i zrozumiałe.

I tak, w rozdziale drugim pt. „Obowiązki i prawa duchowieństwa wrocławskiego w zakresie nauczania” Autor przystąpił do analizy ustawodawstwa partykularnego Kościoła wrocławskiego, w kontekście obowiązku i prawa pełnienia posługi nauczania przez duchownych. Zauważył, iż biskupi wrocławscy w badanym okresie przywiązywali dużą wagę i czynili liczne starania, aby przypominać duchownym normy zobowiązujące do gorliwego przepowiadania Słowa Bożego nie tylko w niedzielę i święta, ale również w dni powszednie oraz przy sprawowaniu sakramentaliów (np. przy pogrzebach). Biskupi poprzez wydawane normy szczegółowe regulowali strukturę nauczania katechetycznego szkolnego i pozaszkolnego, kładąc zwłaszcza duży nacisk na formowanie młodzieży do życia w

małżeństwie i rodzinie, a także określali zasady nauczania za pomocą środków społecznego przekazu.

Trzeci rozdział pt. „Obowiązki i prawa duchowieństwa wrocławskiego w zakresie uświęcania” podejmuje analizę ustawodawstwa partykularnego dotyczącego pełnienia misji uświęcania. Autor zauważył, iż aktywność biskupów wrocławskich w wymienionym obszarze posługiwania, koncentrowała się przede wszystkim na przypominaniu duchownym ogólnych norm, które domagają się dbałego, starannego i godnego sprawowania sakramentów i sakramentaliów. Więcej szczegółowych uregulowań dotyczyło miejsc świętych, na przykład związanych z wystrojem oraz zabezpieczeniem kościołów i kaplic, czy też dostosowywaniem kościelnych regulaminów o cmentarzach z prawem państwowym.

Czwarty rozdział pt. „Obowiązki i prawa duchowieństwa wrocławskiego w zakresie zarządzania” omawia normy partykularne Kościoła wrocławskiego dotyczące przede wszystkim różnych aspektów związanych z przygotowaniem, powierzaniem, wypełnianiem i zdawaniem urzędów kościelnych przez duchownych, a także kwestii związanych ze stanem emerytalnym duchownych czy też ich uposażeniem. Autor dokonał również analizy norm partykularnych odnoszących się do poszczególnych urzędów kościelnych oraz instytucji diecezjalnych, które wspomagają biskupa wrocławskiego w jego posłudze rządzenia. Także i ta część pracy ukazała dużą troskę i dbałość biskupów wrocławskich o uregulowanie tego obszaru posługiwania duchownych w diecezji wrocławskiej.

Ostatnią częścią strukturalną dysertacji jest zakończenie, które stanowi niezbędną i domykającą całość klamrę. Autor zebrał w zakończeniu wyrażone wcześniej wnioski, które były przedmiotem jego wcześniejszych analiz, podkreślając posoborową aktywność ustawodawczą biskupów wrocławskich w odniesieniu do duchownych, wyrażającą się zwłaszcza zwołaniem dwóch synodów diecezjalnych i wydawaniem licznych uregulowań pozasynodalnych. Dokonując pewnego podsumowania zakreślonych celów badawczych Autor stwierdził, iż ustawodawstwo partykularne Kościoła wrocławskiego w wystarczający sposób reguluje życie i posługę duchowieństwa wrocławskiego i nie wymaga aktualizacji. W swoich postulatach *de lege ferenda* wystąpił jedynie o wydanie nowej publikacji zawierającej obowiązujące prawo partykularnego diecezji wrocławskiej.

Struktura pracy została bardzo starannie przemyślana oraz proporcjonalnie ułożona. Rozdziały, w których Autor prowadzi precyzyjnym i dokładnym językiem spójną narrację, są ze sobą logicznie powiązane. Bardzo dobrym pomysłem są krótkie wprowadzenia i podsumowania, rozpoczynające i kończące każdy rozdział. Odnosząc się krytycznie do struktury pracy można jedynie wskazać, iż Autor popełnił – typowy dla początkujących

autorów – błąd pomieszczenia treści właściwych dla wstępu z zakończeniem. Pierwsze dwie i pół strony zakończenia – w którym Autor przybliży soborową naukę o posłudze nauczania, uświęcenia i rządzenia biskupów – idealnie nadają się do wstępu. Natomiast ostatni akapit wstępu sugeruje wnioski, które po przeprowadzonej analizie naukowej należałoby umieścić raczej w zakończeniu. Wydaje się również, iż zupełnie zbędnie został zamieszczony we wstępie opis ogólnych aktów normatywnych, który ma charakter typowo podręcznikowy (s. 8-10), ponieważ u czytelnika sięgającego po tego rodzaju dysertację, tą elementarną wiedzę należy już domniemywać. Biorąc pod uwagę typowo źródłowy charakter dysertacji szkoda też, że we wstępie zabrakło dokładniejszego omówienia stanu i rozległości źródeł, które stały się przedmiotem refleksji naukowej.

Wniosek końcowy

Przedłożona do oceny w przewodzie doktorskim rozprawa ks. Krzysztofa Rogali pt. „Obowiązki i prawa duchownych w ustawodawstwie biskupów wrocławskich po Soborze Watykańskim II” stanowi interesujący przyczynek do badań nad prawodawstwem Kościołów partykularnych w Polsce. Dokonując analiz określonych tytułem dysertacji Autor wykazał się umiejętnością postawienia interesującego problemu naukowego, dostosowania do jego rozwiązania logicznej konstrukcji, a także konsekwencją badawczą. Niewątpliwą wartością podjętych badań jest czynnik poznawczy partykularnego prawa Kościoła lokalnego, jakim jest diecezja wrocławska. Na podkreślenie zasługuje również fakt, iż praca ks. Krzysztofa Rogali jest pierwszym dziełem, które w sposób kompleksowy i rzetelny – wskazujący na dobrze opanowany warsztat naukowy Autora – dokonuje analizy partykularnego prawodawstwa Kościoła wrocławskiego z okresu pięćdziesięciu lat po zakończeniu Soboru Watykańskiego II.

Pewien niedosyt może jedynie budzić brak adekwatnej syntezy. W konkluzji dysertacji nie dość wyraźnie wybrzmiewają własne oceny Autora. Poza stwierdzeniem, iż ustawodawstwo partykularne Kościoła wrocławskiego w wystarczający sposób reguluje życie i posługę duchowieństwa wrocławskiego, dlatego nie wymaga aktualizacji, Autor nie wskazał żadnych aspektów wątpliwych lub polemicznych. Nawet jeśli założyć, że w badanej materii takich kwestii nie ma, to i tak tezę powyższą trudno przyjąć bez naukowych zastrzeżeń. Zasadnicza sprowadza się do tego, iż Autor mówiąc o tym, że ustawodawstwo partykularne wymienionego Kościoła reguluje życie i posługę duchowieństwa wrocławskiego „w sposób wystarczający” operuje pojęciem, którego bliżej nie precyzuje i którego *de facto*

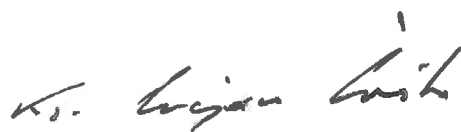
zweryfikować nie sposób. Takie podsumowanie przeprowadzonych badań nieco obniża ich rangę i każe zapytać o ich znaczenie dla nauki.

Nie sposób też nie odnotować i tego, że Autor stawiają tezę, iż ustawodawstwo partykularne badanego Kościoła nie wymaga aktualizacji, również nie wskazuje, co jest punktem odniesienia dla tej diagnozy i z czego wniosek ten wynika. Rodzi to przypuszczenie, że dla samego Autora teza ta niejako z góry jest oczywista i że każdy winien wierzyć mu na słowo.

Niezależnie jednak od mankamentu wskazanego wyżej, napisaną dysertację oceniam pozytywnie, zarówno pod względem formy jak i treści. Jej struktura jest przemyślana i uzasadniona, warsztat językowy bardzo staranny, a prowadzony wywód logiczny, co do istoty odpowiadający tematyce wskazanej w tytule. Autor zrealizował swoje zamierzenia badawcze i dał dowód, że umie myśleć i pracować naukowo poprawnie.

Biorąc więc pod uwagę, iż przedstawiona do recenzji dysertacja spełnia wszystkie wymogi stawiane rozprawie doktorskiej w świetle Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003, nr 65, poz. 595, późn. zm.) w związku z art. 179 ust. 2 i ust. 3 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2018 poz. 1669), **stawiam pozytywny wniosek** do Rady Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie ks. mgra Krzysztofa Rogali do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Olsztyn, dnia 29 października 2019 r.

ks. dr hab. Lucjan Świto, prof. UWM